

Prof. dr hab. Wiesław Babik
Uniwersytet Jagielloński w Krakowie
Instytut Studiów Informacyjnych
ORCID: 0000-0002-7074-8992
<https://isi.uj.edu.pl/kadra/wieslaw-babik>

Kraków, 18.09.2023 r.

**Recenzja dysertacji doktorskiej mgra Sławomira Stępskiego
pt. *Dostęp do informacji w językach migowych w programach telewizyjnych europejskich nadawców publicznych*, napisanej w Instytucie Nauk
o Informacji i Komunikacji Wydziału Filozofii i Nauk Społecznych
Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu
pod kierunkiem dr hab. Małgorzaty Fedorowicz-Kruszewskiej, prof. UMK**

Opracowana recenzja została wykonana na podstawie uchwały nr 98 z dnia 27 czerwca 2023 r. Rady Dyscypliny
Nauki o komunikacji społecznej i mediach Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu.

Ogólne tło rozprawy

Dla osób niepełnosprawnych w dziedzinie odbierania dźwięków język migowy jest istotnym narzędziem kontaktu i zdobywania informacji o otaczającym ich świecie, a także narzędziem za pomocą którego mogą pogłębić swoją wiedzę o świecie, wykorzystywać swoje umiejętności, nawiązywać nowe znajomości i przyjaźnie. W literaturze przedmiotu generalnie poświęcano i poświęca się niewiele miejsca problemom i możliwościom tej grupy osób niepełnosprawnych. Sporadyczne publikacje na ten temat przeważnie wycinkowo traktują te zagadnienia. Dlatego też podjęty w rozprawie problem jest godny uwagi, gdyż dla tej grupy osób narzędzie to stanowi szansę na zaistnienie i na lepsze, aktywne życie. Recenzowana rozprawa doktorska stanowi próbę przedstawienia palety problemów związanych z dostępem do informacji w nowym świecie. Udowadnia, że osoby niepełnosprawne w tym względzie są pełnoprawnymi członkami naszego społeczeństwa i mają prawo korzystać ze wszystkich dóbr dostępnych każdemu człowiekowi. Mają więc i prawo do korzystania z globalnych zasobów informacji, w tym z programów telewizji publicznych, co też w różnym stopniu zaczynają skutecznie czynić.

Struktura rozprawy i jej ocena

Recenzowana rozprawa liczy nominalnie 396 stron (wraz z załącznikami). Jej struktura została syntetycznie omówiona m.in. we Wstępie na s. 26-28. Dysertacja składa się z karty tytułowej,

spisu treści, wykazu skrótów, sześciu rozbudowanych wewnętrznie rozdziałów, zakończenia, 3 załączników, bibliografii (podzielonej na źródła (s. 351-362 - łącznie 210 opisów bibliograficznych) i opracowania (s. 363-379 – łącznie 279 opisów bibliograficznych)), indeksu przedmiotowego, wykazów ilustracji (81), tabel (12) i wykresów (7), streszczeń w języku polskim, języku migowym i języku angielskim. Załączniki zawierają listę państw, wspólnot użytkowników języków migowych oraz nadawców, katalog zbadanych programów telewizyjnych z oceną dostępu do informacji w języku migowym, tabele danych z opracowanymi danymi badawczymi w postaci oceny punktowej.

Rozdział pierwszy (s. 30-42) zawiera charakterystykę niepełnosprawności słuchu oraz kategoryzację osób z wadą słuchu. Rozdział drugi (s. 43-71) został poświęcony teoretycznym i praktycznym zagadnieniom dostępu do informacji, w tym barierom osób z niepełnosprawnością słuchu. Rozdział trzeci (s. 72-103) stanowi próbę przedstawienia historii współczesnych wspólnot osób głuchych. Rozdział czwarty (s. 104-138) zawiera szczegółowe omówienie oferty programów telewizyjnych w językach migowych na antenach nadawców publicznych w poszczególnych krajach Europy. Rozdział piąty (s. 139-161) ma charakter metodologiczny. Zawiera informacje o przedmiocie badań własnych, katalog pytań i celów badawczych, jak również opis organizacji i przebiegu badań własnych. Rozdział szósty (s. 162-189) stanowi prezentację wyników przeprowadzonych badań. Całość tekstu rozprawy wieńczy Zakończenie stanowiące syntetyczne podsumowanie rozważań zaprezentowanych w rozprawie.

Strukturę pracy uważam za poprawną, logiczną i odpowiednią do podjętego tematu, zgodną z klasycznym układem prac naukowych o charakterze badawczo-empirycznym

Merytoryczna ocena warstwy metodologicznej i badawczej rozprawy doktorskiej

Problem naukowy podjęty w rozprawie doktorskiej został zdefiniowany jako „[...] dostęp do informacji (ang. *access to information*) oraz przyporządkowane mu zagadnienie równości w dostępie do informacji (ang. *equity of access to informaton*) osób z niepełnosprawnościami [...]” (s. 15). 17). Autor zasygnalizował w oparciu o stan badań jako lukę badawczą brak wieloaspektowego opracowania tego tematu. Do rozwiązania tak postawionego problemu zostały przeprowadzone badania własne Autora, które polegały na zbadaniu pod kątem dostępności do informacji programów telewizyjnych w językach migowych, będących w aktualnej ofercie nadawców publicznych oraz opracowanie narzędzia metodologicznego do oceny dostępu do informacji w językach migowych prezentowanej w programach

telewizyjnych (s. 20). Celem głównym rozprawy było wykazanie zróżnicowania i niewystarczającego dostępu do informacji badanej populacji. Cele szczegółowe zostały jasno określone na s.20. Do realizacji wskazanych celów Autor wykorzystał metodę analizy i krytyki piśmiennictwa oraz metodę analizy zawartości i metodę statystyczną oraz metodę porównawczą (s. 24). Zaproponowane rozwiązanie zasygnalizowanego problemu uważam za oryginalne, gdyż „Treści telewizyjne w języku macierzystym otrzymuje większość członków społeczeństwa danego kraju, [...] a także część osób z niepełnosprawnością sensoryczną, które rzadko mają okazję skorzystać z treści telewizyjnych we własnym języku [...]” (s. 11) oraz że [...] język migowy jest jednym ze środków umożliwiających dostęp do audiowizualnych usług medialnych oraz wymaga ciągłego zwiększenia poziomu dostępności tak języka migowego, jak i innych udogodnień [...]” (s. 15) oraz że każdy powinien mieć możliwość lub prawo do skorzystania i równości w dostępie do informacji (np. za pomocą medium elektronicznego (s. 15 i 16). Stąd język migowy w telewizji został potraktowany jako środek ograniczający wykluczenie społeczne badanej grupy osób (s.

Na podstawie treści pracy i zastosowanej metodologii uważam, że Doktorant posiada wystarczającą odpowiednią ogólną wiedzę teoretyczną w dyscyplinie nauki o komunikacji społecznej i mediach. Wiedza ta jest szeroka i głęboka, ma charakter interdyscyplinarny i jest zakresowo zbieżna z reprezentowaną dyscypliną naukową. Analiza postępowania badawczego mgr. S. Stępskiego w recenzowanej dysertacji skłania mnie do stwierdzenia, że posiada On umiejętność samodzielnego prowadzenia badań naukowych, odpowiedniej ich organizacji i właściwej prezentacji ich wyników. Świadczy o tym:

1. Prawidłowa identyfikacja podjętego problemu naukowego;
2. Właściwe sformułowanie istotnych elementów koncepcji badań naukowych prowadzących do rozwiązania zidentyfikowanego problemu naukowego i odpowiednia dokumentacja tego procesu (m.in. łącznie 636 przypisów dolnych);
3. Dobra znajomość metod badawczych dyscypliny stanowiąca podstawę do właściwego wyboru i zastosowania ich w pracy doktorskiej;
4. Krytyczna ocena uzyskanych wyników przeprowadzonych badań naukowych;
5. Wykonanie we właściwy sposób sprawozdania z wyników badań w sferze formy i treści;
6. Oryginalność, wartość naukowa i praktyczna uzyskanych wyników badań własnych, tym ich lokalizacja w ramach istniejących koncepcji naukowych.

Bardzo dobrze (wręcz wzorowo!) został przygotowany Wstęp, który ma charakter metodologiczny. Zawiera on informacje o kontekście rozprawy, określenie kontekstu teoretycznego (dostęp do informacji), opis aktualnego stanu badań (w oparciu o polskie i

zagraniczne piśmiennictwo naukowe i stwierdzenie braku wieloaspektowego opracowania tematu, określenie przedmiotu rozprawy, pytania badawcze oraz cele pracy, uzasadnienie przedmiotu badań (m.in. autorskie zainteresowania Autora), konceptualizację (opis teoretycznych ram naukowych dysertacji i definicje podstawowych pojęć/terminów w pracy, zastosowane metody i techniki badawcze, opis procedury badawczej (postępowania badawczego), opis w metajęzyku struktury pracy oraz Podziękowania.

Praca zawiera bardzo cenny materiał badawczy (Załącznik 2. Katalog programów telewizyjnych) zawierający prezentację w układzie alfabetycznym badanych programów według autorskiego klucza kategoryzacyjnego oraz punktową ocenę dostępu do informacji w języku migowym.

Pod względem edytorskim rozprawa została przygotowana z wyjątkową starannością, wręcz wzorowo. Starannie też została opracowana bibliografia. Opisy zostały zbudowane wzorowo. Dużą wartość informacyjną, co warto podkreślić, stanowi indeks przedmiotowy.

Autor rozprawy wyjątkowo sprawnie posłużył się metajęzykiem w opisie badanych zjawisk i uzyskanych wyników badań własnych a także poszczególnych elementów pracy. Poszczególne rozdziały zawierają zarówno wprowadzenie sygnalizujące omawiana w nich problematykę jak i podsumowanie zawierające streszczenie omówionych w nich problemów oraz wynikające z omówienia konkluzje z odniesieniem do stanowiącej podstawę literatury przedmiotu. Stąd moje ograniczenie się tylko do oceny poszczególnych elementów pracy z pominięciem szczegółowego ich opisu.

Autor potrafi – co się rzadko zdarza! – precyzyjnie określić i odróżnić przedmiot dysertacji od przedmiotu badań własnych właściwie zdefiniować pytania badawcze, cele badań związanych z realizacją badań własnych.

W pracy został ujawniony bogaty i fachowy warsztat badawczy Autora zbudowany na potrzeby realizacji rozprawy a także – być może – dalszych prac badawczy. Pod względem edytorskim praca została przygotowana z wyjątkową starannością i profesjonalizmem.

Z uwag krytycznych uważam za ważne zwrócenie uwagi Autorowi rozprawy na drobne uchybienia, jak brak konsekwencji w formułowaniu przedmiotu rozprawy: osoby głuche (s. 19) czy programy telewizyjne w językach migowych znajdujące się w ofercie nadawców publicznych (s. 22), a przede wszystkim nieklarowne wyrażenie celu głównego rozprawy. Uważam, że de facto głównym celem rozważań w rozprawie było wykazanie zróżnicowania i niewystarczającego dostępu do informacji badanej populacji (co w narracji Autora zostało nazwane kontekstem rozprawy, ale faktycznie jest to główny cel rozprawy). Cel ten został wyrażony niezbyt klarownie, stąd mimo jego dużej metodologicznej rangi jest mało widoczny

i gubi się wśród celów cząstkowych; niepoprawny podział podrozdziału 2.3 (s. 48-53), chociaż można go bronić istniejącą konwencją hipertekstową, czasami poradnikowa narracja, jak np. s. 143, 163 i in., deklaracja ograniczenia się w pracy wyłącznie do opisu, który w sferze sprawozdania na pewno występuje i powinien występować, ale to tylko cel, który powinien czemuś służyć (wyeksponowaniu tezy, celu głównego itp.). Zasygnalizowane tu moje pewne wątpliwości i uwagi nie uważam na tyle istotne, aby znacząco wpływały na stopień oceny i wartość naukową dysertacji.

Podsumowanie

Mimo zasygnalizowanych w recenzji przykładów w gruncie drobnych mankamentów w tekście rozprawę oceniam pozytywnie. Recenzowany tekst stanowi oryginalne opracowanie problemu naukowego oraz zawiera opis sposobów ich autorskiego rozwiązania. Doktorant wykazał się przede wszystkim dużą wiedzą dziedzinową, ale i metodologiczną, szczególnie w obszarze będącym przedmiotem dysertacji a także kompetencjami metodologicznymi w zakresie oceny programów telewizyjnych z punktu widzenia stopnia dostępu emitowanych w nich informacji dla badanej populacji osób niepełnosprawnych. Zawartość merytoryczna rozprawy pozwala na stwierdzenie, że Pan Sławomir Stępski jest dobrze przygotowany do pracy naukowej. Na podkreślenie zasługuje też dobra znajomość literatury przedmiotu, co w pracy znalazło wyraz w trafnych i licznych odniesieniach do istniejących koncepcji naukowych i badań naukowych.

W tekście rozprawy S. Stępski porządkuje, systematyzuje i rozwija wiedzę dotyczącą dostępu do informacji osób niepełnosprawnych (głuchych), co stanowi ważny wkład w rozwój teorii i – co za tym idzie – praktyki naukowego i badawczego rozpoznania tego wycinka istniejącej rzeczywistości.

Wniosek końcowy

W mojej opinii rozprawa doktorska mgr. Sławomira Stępskiego stanowi oryginalne rozwiązanie poprawnie sformułowanego problemu naukowego, pokazuje ogólną wiedzę teoretyczną Autora przyporządkowaną do dyscypliny *nauki o komunikacji społecznej i mediach* oraz potwierdza Jego umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej w naukach społecznych. Świadczy o tym fakt autorskiego, twórczego, nowatorskiego i kompleksowego podejścia do opracowanego tematu oraz szerokie uwzględnienie w jego realizacji trafnie

dobranego obszernego piśmiennictwa rodzimego i obcojęzycznego. Rozprawa poszerza dotychczasowe spectrum badawcze dyscypliny o narzędzie analityczne, jakim jest autorski klucz kategoryzacyjny opracowany na potrzeby badań własnych w eksplorowanej dziedzinie.

Z pełnym przekonaniem stwierdzam, że przedstawiona do oceny rozprawa doktorska odpowiada wymaganiom określonym w art. 187 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* (Dz.U. z 2021 r. poz. 478) dotyczące przedmiotu rozprawy, prezentowania ogólnej wiedzy teoretycznej oraz umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej i wnioskuję do Rady Naukowej Dyscypliny *Nauki o komunikacji społecznej i mediach* Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu o dopuszczenie mgr. Sławomira Stępskiego do dalszych etapów postępowania w sprawie nadania stopnia doktora w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie nauki o komunikacji społecznej i mediach.

Jednocześnie ze względu na oryginalność oraz wysokie walory naukowe opracowanego zagadnienia proponuję (zgłaszam wniosek) wyróżnienie rozprawy doktorskiej mgr Sławomira Stępskiego, gdyż – moim zdaniem – zasługuje na uznanie jej za wyróżniającą. Świadczy o tym:

1. Wysoki poziom pracy doktorskiej, jeśli chodzi o rangę rozwiązywanego problemu badawczego, który jest także problemem praktycznym;
2. Szeroki zakres (lista kontrolna zawiera nazwy 45 państw) i wysoka jakość badań własnych, w tym skonstruowanie własnego instrumentarium badawczego, możliwego do wykorzystania przez innych badaczy i wzbogacającego metodologię dziedziny, w ramach której zostały przeprowadzone badania.
3. Wyniki własnych badań praktycznych, które mogą być wykorzystane w re/definiowaniu i kształtowaniu polityki dostępu do informacji badanej populacji (wartość społeczna);
4. Wyjątkowe walory poznawcze opracowania.

Praca kwalifikuje się – moim zdaniem – do opublikowania drukiem w całości lub w części (wyniki badań własnych) w formie oryginalnej monografii i/lub w postaci artykułu w recenzowanym wysoko punktowanym czasopiśmie naukowym.

Kraków, 18.09.2023 r.

Mieczysław Jabił